

Cronologia de la relació entre el regne de València i de la descoberta i conquesta d'Amèrica

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 07-10-2026

Publiquem aquest antiga «Cronologia» entre les primeres relacions entre València i Amèrica que En Bilbeny ja feia córrer des del 2010.

1473.- Els Cònsols de Mar de Barcelona avisen, el 13 d'octubre, que han sabut «com un cossari apellat Colom ab VII naus armades és arribat a Lacant» i «han donat cassa a les galeres del Comte de Prades e les han cuydat metre a fons».

1490-92.- Segons En Demetrio Ramos, «probablement En Colom llegiria el Tirant lo Blanc, el primer llibre de cavalleries imprès a Espanya, a València, al 1490 [...], atès que aquesta és l'única obra que En Colom pogué llegir impresa».

1473.- Els Cònsols de Mar de Barcelona avisen, el 13 d'octubre, que han sabut «com un cossari apellat Colom ab VII naus armades és arribat a Lacant» i «han donat cassa a les galeres del Comte de Prades e les han cuydat metre a fons».

1490-92.- Segons En Demetrio Ramos, «probablement En Colom llegiria el Tirant lo Blanc, el primer llibre de cavalleries imprès a Espanya, a València, al 1490 [...], atès que aquesta és l'única obra que En Colom pogué llegir impresa».

1492.- En Joan Cabot, futur descobridor del Canadà, és a València on, amb el Batlle general Diego de Torres, intenten tirar endavant el projecte de la construcció d'un moll al grau d'aquesta ciutat.

1492.- Els valencians Gabriel Sanxis, Tresorer General de la Corona d'Aragó, i Lluís de Santàngel, escrivà de ració,

participen en les negociacions dels preparatius de l'armada d'En Colom.

1492.- En Lluís de Santàngel avança diners del fons de la Tresoreria per pagar l'expedició. Alguns cronistes especifica que ho fa amb «ducats», moneda llavors inexistent al regne de Castella i, en canvi, d'ús corrent als diversos estats de Catalunya.

1492.- Lluís de Torres, possiblement emparentat amb el batlle general de València, Diego de Torres, consta com a tripulant del 1r viatge, on fa la funció de traductor, perquè, segons diu En Colom al seu Diari de Bord, sap «hebreu i caldeu i, encara, quelcom d'àrab».

1492.- En Roderic Sanxis, parent del tresorer Gabriel Sanxis, és el veedor de l'armada.

1493.- En Colom envia dues de les tres cartes, on explica el 1r viatge de descobriment, a En Gabriel Sanxis i En Lluís de Santàngel. L'altra és al rei de Catalunya.

1493.- Alexandre VI (Roderic de Borja), natural de Gandia, concedeix, mitjançant diverses butlles, les noves terres americanes als reis de Castella i Aragó.

1493.- El xativí Pere Garcia, parent dels Borja, aleshores bisbe de Barcelona, arriba de Roma amb la butlla d'Alexandre VI de donació als reis Catòlics de les noves terres trobades a l'Atlàntic i la fa pública des de la capital catalana.

1493.- De la sorra que En Colom porta d'Amèrica, En Diego de Torres, batlle de València, en treu or després d'assajar-la.

1493.- Un Pinello, de la nissaga dels Pinello valencians, és el responsable de preparar en nom dels reis la 2a expedició al Nou Món.

1493.- L'Antoni de Torres, fill del batlle de València, Diego de Torres, i germà de la institutriu del príncep Joan, Joana de Torres, consta com a capità de nau a la 2a expedició.

1493.- En Colom anota al seu diari, el dia 10 de novembre, que veuen un poble de natis amb uns carrers i «unes parets de canyes creuades o teixides, amb les seves verdures gracioses també pel damunt, com si fossin parres o vergers de tarongers o cidres, com els que hi ha a València o a Barcelona».

1494.- L'Antoni de Torres és el capità general de la flota que el rei Ferran va enviar a les Índies i alhora és l'alcaid de la fortalesa de la Isabela.

1495.- A demanda d'En Colom, els reis nomenen En Pau Bellví, valencià, rentador d'or, mestre de mines a les Índies, i hi contracten que, per dos anys, cerqui, cati i renti or a l'Espanyola amb quatre homes.

1497.- Segons l'Earl J. Hamilton, que constata la relació directa entre la importació de metalls americans i l'encunyació de moneda, en aquest any, i pel que fa al billó, «l'emissió per càpita a València resultava ser deu vegades superior a la castellana». A començament del segle XVI, encara arribaria a ser tretze vegades més gran.

1498.- En una carta que En Miquel Ballester adreça a En Colom, li comunica que hi ha «un altre valencià» sollevat a les noves terres americanes.

1500.- En Colom escriu a Na Joana de Torres, institutriu del príncep Joan i germana d'En Pere i l'Antoni de Torres, i filla del batlle de València, Diego de Torres, una carta llarguíssima on li exposa les seves vicissituds en els afers americans.

1502.- En Joan Sanxis, germà del tresorer general d'Aragó, Gabriel Sanxis, és el corresponsable de la primera transacció privada de negocis entre Espanya i les Índies.

1502.- Al quart viatge colombí hi són enrolats un «Joan de València», com també d'altres mariners d'indubtable nissaga valenciana: un Ruís, dos Sanches, dos Ferrandes i un Medina.

1503.- Se solleven a les Índies «un mestre Bernat, apotecari valencià; i dos companys» seus, amb els malalts, també es conjuren contra l'Almirall.

1509.- En una carta del rei Ferran, del 3 de maig, a En Miguel de Passamonte, aquest és esmentat com a «secretari de la sereníssima Reina, la meua molt cara i estimada muller, i nostre tresorer general de les illes, índies i terra ferma del mar Oceà». Al 1509, l'esposa del Rei Catòlic no era altra que Germana de Foix, que posteriorment serà nomenada per Carles I, virreina de València.

1514.- El capità de nau Joan d'Aiora comanda dues caravel·les i quatre-cents homes en cerca d'or a Comagre.

1518.- Diversos valencians són amb En Ferran Cortès en la conquesta de Mèxic. Hi és un fra Joan d'Aiora. Segons En Bernal Díaz del Castillo, «portàvem amb nosaltres uns mariners llevantins». En Cortès encarrega «a un llevantí que es deia Arbenga i a un Joan Català» que preparin i revisin tota l'artilleria. Hi ha un testimoni en la presa de possessió continental, «Mestre Pere, el de l'Arpa, i era valencià»; hi ha En «Pere Valencià», que fa cartes amb el cuir dels tambors. En el setge de Mèxic mor «un tal Martínez, valencià, que havia estat mestresala d'un senyor de salva». A Tezcuco es dona als ballesters «molt de fil de València per a les cordes». Hi ha també un «Antoni de Medina» i un «Gaspar Sánchez, nebot del tresorer». I un Martí Garcia, que «era valencià i agutzil del nostre exèrcit».

1519.- Arriba al grau de València el primer tresor de Mèxic, enviat per En Ferran Cortès. En Lluís Veret, guardià de les joies de la Corona, el posa «en caixes meticulosament construïdes» i el tramet a l'Emperador Carles, que llavors era a Barcelona.

1519.- L'entrada a la ciutat de Mèxic és commemorada, segons En Hugh Thomas, al seu llibre Conquest. Moctezuma, Cortes and the Fall of Old Mexico, amb «celebracions valencianes»; de la qual cosa «sens dubte, gaudiren especialment els pocs valencians de l'exèrcit d'En Cortès».

1522.- En Hamilton, certifica, que, quan el 21 de maig de 1522, l'Emperador Carles va fer determinar, per mitjà d'una comissió, el pes i la llei de les monedes d'argent, es va valorar l'argent a València, «no sols molt per sobre que a Castella, sinó també per sobre de qualsevol país europeu important durant tot el segle XVI».

1524.- L'emperador Carles envia 12 franciscans a Mèxic sota les ordres del Pare Martí de València, natural d'aquesta ciutat.

1526.- L'anomenat Juan Sebastián del Cano, 1r circumdador de la Terra, deixa al seu testament 24 ducats perquè es duguin al monestir de la Santa Verònica d'Alacant, car havia promès d'anar-hi en romiatge i no pot fer-ho. Entre la seva roba hi ha «un vestit de València, negre, fet [o folrat?] de vellut», uns saravells i diverses barretines. Un dels tripulants de la seva nau és el valencià Joan Oliver.

1538.- Segons les llistes «oficials» de passatgers a Índies, entre 1509 i 1538 hi ha comptabilitzats 48 naturals del Regne de València que passen d'Espanya al Nou Món, sense cap problema legal pel sol fet de no ser castellans.

1538.- Celebració de la Festa del Misteri d'Elx a Tlaxcala, el 15 d'agost, organitzada pels franciscans.

1542.- El Pare Bartomeu de Cases o Casaus enllesteix la seva Brevíssima Relació de la Destrucció de les Índies al convent dels dominics de la ciutat de València, el 8 de desembre.

1546.- El valencià Pere Grau testa a Mèxic, l'11 d'abril.

1557.- Expedició de tres naus, preparada i dirigida pel valencià Jaume Rasquí, al Plata, on acaba de ser nomenat governador reial per Felip I (II de Castella). Els principals cavallers valencians documentats a la seva flota són En Joan Boïl, en el càrrec d'almirall; En Lluís i En Guillem Ramon Sabrugada, En Jeroni Borrell, En Francesc Penyarroja, En Pere Lluís Casanova, En Pere Polo. Segons la còpia de la relació conservada del viatge, «tots o la majoria [eren] valencians».

1557.- En Salvador Boïl era l'agutzil major de la província del Plata i l'Honorat Escribà, nebot de l'almirall Joan Boïl, n'era el seu alferis major.

Darrer terç s. XVI.- El valencià Pere Vich i Manrique passa a servir a les Índies amb una esquadra de diverses galeres, en tant que General. Segons l'Agustín G. de Amezuá, «fou el primer que, amb aquestes embarcacions lleugeres, arribà a aquells ports, on durant nou anys de vigilància en les seves costes, hagué de prestar serveis molt valuosos».

1562.- El dominic valencià Lluís Bertran, passa d'evangelitzador al regne de Nova Granada, on destacarà per la seva defensa dels indis. Fou canonitzat al 1671.

1565.- En Francesc de Borja, Duc de Gandia, és escollit Vicari General de la Companyia de Jesús; fet que aprofita per portar aquest orde religiós a les Índies i expandir-l'hi, seguint els consells del seu parent i escuder Diego de Castre, que participà en els primers viatges de descoberta.

1565.- Apareix a la Historia del Mondo Nuovo, escrita per l'«espanyol llevantí» anomenat Girolamo Benzoni o Benzó, el topònim «Valenzuela» per designar Venezuela.

1583.- Mor En Cristòfor Colom i de Cardona, marquès de Guadalest, almirall d'Aragó i de les Índies, duc de Veragua i marquès de Jamaïca, el qual era fill d'En Sanç de Cardona, 1r marquès de Guadalest, i de Na Maria Colom, néta del Descobridor Cristòfor Colom. El fill d'aquest marquès de Guadalest, En Francesc Colom i de Cardona, serà el governador d'Elda i, alhora, el seu fill, En Cristòfor Colom de Cardona i Sanxo (mort vers al 1664) serà el Batlle General de València; mentre que un seu germà, En Lluís Colom i de Cardona, es casarà amb Na Maria de Castellví, senyora d'Alcúdia (Ribera Alta).

1585.- Carta d'En Jaume Joan al rei, per la qual li notifica l'arribada a Mèxic l'any anterior de 1584, havent estat set mesos i mig –després de passar per l'illa Margarita, Cartagena i l'Havana– fent observacions i proves d'instruments que Sa Majestat li havia encarregat. Va amb el Capità General Francesc Galí a les Filipines a fer nova navegació i descobriment.

Jordi Bilbeny